

УДК 342.5

В. Шатіло, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ І МЕТОДИ ЇХ ЗДІЙСНЕННЯ

Статтю присвячено проблемі визначення основних засад діяльності державної влади та методів її здійснення. Аналіз відповідної джерельної бази та норм Конституції України дав змогу виділити основні принципи державної влади, які умовно можна класифікувати на: загальні, інституційні, конституційні, матеріальні та організаційні. Зроблено загальний аналіз цих принципів. Також досліджено методи державної влади у їх взаємозв'язку з принципами державної влади. Зроблено висновки про те, що ефективність процесів реалізації методів державної влади може досягатися при дотриманні ґрунтовного вибору цілей правового регулювання соціальних і політичних процесів, постановки конкретних завдань і вибору належних методів їх вирішення, адекватної оцінки потенціалу кожного з використовуєваних методів.

Ключові слова: влада, державна влада, принципи державної влади, методи державної влади.

Загальновідомим є положення про те, що в конституціях та законах, які юридично визначають основи конституційного ладу та його взаємодію із суспільством, чітко викристалізовується тенденція до формального визначення як принципів, так і методів впливу держави на суспільство. Однак, дослідження питань адекватності застосування нею засобів та методів впливу на суспільство її принципам продовжує залишатися вельми актуальним, оскільки потребує подальшого визначення співвідношення між принципами організації діяльності державної влади та методами, які вона застосовує.

Мета статті полягає в побудові описової характеристики співвідношення принципів організації діяльності державної влади методами їх здійснення щодо суспільства.

Відповідно до поставленої мети в статті передбачається розв'язання наступних завдань:

1. визначити принципи державної влади;
2. визначити засадничі методи діяльності державної влади;
3. визначити співвідношення між принципами державної влади та її методами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання наукової проблеми вказує на те, що теоретико-концептуальні і практичні засади статті ґрунтуються на працях і висновках науковців у царині теорії держави і права, конституційного права, інших галузевих юридичних наук різних історичних періодів. Зокрема, йдеться про праці В.Б. Авер'янова, С.С. Алексєєва, О.Г. Анікевича, В.Г. Атаманчука, М.І. Байтіна, О.В. Батанова, К.С. Бельського, С.В. Бобровник, О.Р. Дашковської, Ю.О. Дмитрієва, Л. Дюгі, Г. Єллінека, А.П. Зайця, І.О. Ільїна, Т.В. Кашаніної, Б.О. Кістяківського, М.І. Коцюбри, Ф.Ф. Кокошкіна, І.Б. Коліушка, А.М. Колодія, О.Л. Копиленка, М.М. Коркунова, Н.С. Крилової, М.А. Крутоголова, С.Л. Лисенкова, Д. Ллойда, Д.В. Лук'янова, Г.М. Манова, О.В. Петришина, В.Ф. Погорілка, П.М. Рабіновича, В.М. Селіванова, Ф.В. Тарановського, В.Я. Тація, В.О. Тененбаума, Ю.О. Тихомирова, Ю.М. Тодики, В.Ф. Халіпова, М.В. Цвіка, Т.В. Чехович, В.Є. Чиркіна, В.М. Шаповала, Ю.С. Шемшученка, Г.Ф. Шершеневича, Ю.І. Ющика та інших.

В працях зазначених авторів представлено як формально-правові, так і неформально-політичні чинники інституціалізації поділу державної влади, співвідношення між політичним та конституційним процесами, структуруванням партійної системи та спрямуванням моделі поділу влади в бік авторитарності чи демократичності при застосуванні нею певних методів, тощо.

Отже, зупинимось на викладі основного матеріалу. Принципи організації й діяльності органів державної влади – це законодавчі, відправні засади, ідеї, положення, які виступають основою формування, організації та функціонування органів публічної влади. Умовно їх можна поділити на загальні принципи, тобто ті, які стосуються системи органів публічної влади в цілому, і

спеціальні, – дія яких розповсюджується лише на окремі підсистеми, ланки цієї системи чи на окремі органи публічної влади.

У свою чергу, загальні принципи прийнято поділяти на дві групи в залежності від форми їх юридичного закріплення й місця в загальній системі принципів, що визначають організацію роботи органів публічної влади.

До першої групи належать принципи, які закріплені в Основному Законі і являють собою засади конституційного ладу. Передусім, це вища соціальна цінність людини, народний суверенітет, державний суверенітет, республіканізм, демократизм, унітаризм, соціальність держави, світськість держави, поділ влади, верховенство права, законність, гласність, визнання міжнародно-правових стандартів тощо [2, с.20]. Для цих принципів характерною є вищість їх юридичної сили (навіть у порівнянні з іншими нормами Конституції); фундаментальний характер, найвищий ступінь абстрактності, універсальність, підвищена стабільність, ідеологічна нейтральність, конституційна форма закріплення, системність.

Принцип найвищої соціальної цінності людини передбачає безумовний пріоритет прав і свобод людини в діяльності органів публічної влади. Жодна інша мета не може слугувати підставою для обмеження чи скасування основних прав і свобод особи. Органи публічної влади створюються й діють для забезпечення прав людини, всі інші їх функції є похідними.

Зміст принципу народного суверенітету полягає у визнанні народу носієм суверенітету і єдиним джерелом влади. Саме народу належить право бути вищим суддею з питань влади і вирішувати долю останньої. Відповідно його воля, висловлена в певних формах, є істинним і єдиним базисом держави. Саме від народного волевиявлення є похідним мандат інституціалізації держави та її органів. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народу і не може бути узурповане державою, її органами чи посадовими особами; водночас ніхто не може узурпувати державну владу [1].

Принцип державного суверенітету означає визнання державної влади похідною від народної верховної влади, що виявляється у самостійному здійсненні державою своїх функцій в рамках національного і міжнародного права.

Спираючись на легальне визначення суверенітету України, що дається у Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., можна виділити чотири внутрішні і дві зовнішні ознаки державного суверенітету:

Внутрішніми ознаками суверенітету є:

- **верховенство державної влади**, в силу якого на території держави не може бути конкурентів державної влади, і тільки державна влада володіє "юридичним акціоналізмом", тобто, прерогативою надавати своїм рішенням статусу загальнообов'язкових;

• **автономність**, в силу якої держава є законним утворенням, а будь-яке втручання інших суб'єктів політичної системи в діяльність держави є забороненим; при цьому держава є ресурсонезалежною для виконання своїх завдань і функцій від інших суб'єктів;

• **тотальність** як розповсюдженість державної влади на всі сфери суспільного життя при суверенному праві держави вирішувати будь-які проблеми загальносоціального значення;

• **уніодальність** державної влади як цілісність, єдність держави як владно-централізуючого центру суспільства; між державними органами і гілками влади розподіляються лише повноваження для більш ефективного вирішення суспільних справ.

Зовнішніми ознаками суверенітету є:

• **відносна формальна незалежність** – держава юридично самостійно формує свою зовнішню і внутрішню політику, втручання іноземних держав у внутрішні справи суверенної держави з формально-правової точки зору є неприпустимим (хоча фактично воно і може відбуватись);

• **формально-юридична рівноправність**, в силу якої держава має рівні права і обов'язки у порівнянні з іншими суверенними державами, є повноцінним учасником світової спільноти.

Принцип демократизму означає право і реальну здатність громадян, широких верств населення впливати на процес вироблення і формування змісту державно-владних рішень. У новітній літературі з теорії держави і права набуло поширення "розширювальне" тлумачення демократії, коли демократія отожднюється з взірцем, оптимальним устроєм держави. На наш погляд, більш коректним є "буквальне" тлумачення демократії як форми політичного режиму, коли демократичною вважається та держава, форма правління і діяльність якої відповідають волі народу, загально визнаним правам і свободам людини і громадянина. У демократичній державі мають створюватися належні умови для діяльності політичних партій, спілок, асоціацій, що відображають багатоманітність соціальних, політичних, економічних ідеалів, прагнень і програм.

Принцип соціальної держави означає спрямованість державної політики на першочергове задоволення соціальних потреб громадян. Зазначений принцип покладає на державу обов'язок розробляти і здійснювати спеціальні соціальні програми, спрямовані на підвищення загального рівня життя громадян, підтримку соціально вразливих прошарків суспільства, вирівнювання доходів населення, здійснення заходів щодо розширення мережі і зміцнення матеріально-технічної бази соціальних закладів, тобто, здійснення функції соціального патерналізму.

Принцип правової держави, закріплений у статті 1 Конституції України, передбачає, що державні органи у своїй діяльності повинні виходити з принципу верховенства права, який ґрунтується передусім на функціонуванні демократичної конституції і правових законах, які видані на підставі цієї конституції. Найбільш ґрунтовну характеристику правової держави, на наш погляд, подав німецький державознавець У. Мойнер: "Правова держава є не тільки державою законного управління і всеохоплюючого судового контролю, не тільки принципом правової безпеки і обов'язковості виконання. У матеріальному сенсі слова вона передбачає спільноту, побудовану на повазі особистої свободи і засадах такої поміркованої та міцно заснованої державної влади, що має на меті захист цієї свободи, влади, чий порядок, що походить від народу, пов'язує всі державні дії цими засадами і прагненням до справедливого і рівномірного перетворення людських

взаємин" [4, с.45]. При цьому під правом розуміють систему загальнообов'язкових норм, що відображають установлені уявлення народу про належний і справедливий устрій державного і суспільного життя.

Принцип унітаризму або унітарної форми державного устрою у сфері державного будівництва означає відсутність у складі України будь-яких державоподібних утворень, єдність державного механізму і єдність системи законодавства, коли адміністративно-територіальні одиниці України не мають ознак суверенітету. Автономна Республіка Крим є адміністративно-територіальною автономією у складі України і ніяким чином не порушує унітарного характеру нашої держави.

Принцип республіканізму або республіканської форми правління проголошений у частині 1 статті 5 Конституції і полягає у тому, що всі вищі органи державної влади формуються або безпосередньо народом, або загальнонаціональними представницькими органами [1]. Отже, в Україні є неможливими будь-які спадкові, довічні посади і державні органи, автономні щодо народу як цілісності. Основний Закон України 1996 р. закріпив президентсько-парламентську республіку, за якою глава держави – Президент України – виведений за межі трьох гілок влади і покликаний виконувати консолідує, інтегративну роль у державному механізмі.

Принцип поділу влади, не відкидаючи єдності системи державної влади, вимагає, передусім, здійснення її на основі функціонального поділу (по горизонталі) на законодавчу, виконавчу і судову, носіями якої є самостійні органи держави (наприклад, в Україні – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, Конституційний Суд України та суди згальної юрисдикції). Водночас цей принцип передбачає реальне зрівноважування, за якого жодна з трьох гілок влади не може ущемити або підкорити собі інші. З іншого боку, принцип поділу влади знаходить свій прояв у розмежуванні (по вертикалі) предметів відання і повноважень між вищими, центральними і місцевими органами державної влади [7].

Конкретний зміст принципу поділу влади найбільш вдало, на наш погляд, визначено російськими державознавцями М.В. Баглаєм і Б.М. Габричидзе, а саме:

• закони повинні мати вищу юридичну силу і прийматися тільки законодавчим (вищим представницьким) органом;

• виконавча влада повинна займатися в основному виконанням законів і тільки обмеженою нормотворчістю, бути підзвітною або главі держави, або парламенту;

• між органами законодавчої і виконавчої влади має бути забезпечений баланс повноважень, що виключає перенесення центру прийняття владних рішень, а тим більш усієї повноти влади на одного з них;

• судові органи незалежні й у межах своєї компетенції функціонують самостійно;

• жодна з трьох гілок влади не повинна втручатися в прерогативи іншої влади, а тим більше зливатися з іншою владою;

• спори про компетенцію повинні вирішуватися тільки конституційним шляхом у рамках юридичної процедури, тобто Конституційним Судом;

• конституційна система повинна передбачати правові засоби стримування кожної влади двома іншими, тобто містити взаємні протизваги для всіх влад [2, с.23].

Принцип поділу влади закріплений у статті 6 Конституції України і відображений у структурі Основного Закону [1].

Принцип законності стосовно діяльності органів публічної влади закріплений у частині 2 статті 19 Конституції України: "Органи державної влади та органи місцевого

самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України" [1].

Отже, конституційно визнано, що за межами компетенції, визначеної Конституцією та законодавством, органи публічної влади діяти не можуть. З іншого боку, з конституційного припису випливає, що компетенція, форми і методи діяльності органів публічної влади мають бути закріплені в чинному законодавстві. Це є важливою гарантією захисту прав і свобод громадян від свавілля посадових осіб.

Принцип гласності полягає у визнанні необхідності й вимозі обов'язкового дотримання безперешкодного руху інформаційних потоків у межах політико-правової системи. Цей принцип відкидає будь-які перепони на шляху суспільно значущої інформації, за винятком лише мінімальних правообмежень, необхідних для забезпечення національної безпеки та обороноздатності, і водночас вимагає від держави налагодження міцних, постійних зв'язків з громадськістю. При цьому швидкий розвиток засобів масової комунікації значно полегшує інформаційний обмін, дає змогу якісно та кількісно його покращити, і водночас робить все більш проблематичним приховування інформації від широких верств населення.

На відміну від попередніх принципів, принцип гласності не відображений у тексті Конституції у вигляді окремої норми, але випливає зі змісту низки конституційних норм (зокрема, з положень ст.57, ч.1 ст.84, ч.2,3 ст.94, п.7 ст.129) і прямо закріплений у багатьох законах, що визначають статус органів державної влади і місцевого самоврядування [1].

До другої групи загальних принципів можна віднести: позапартійність державної служби, професіоналізм і компетентність, економічність, ефективність, самостійність, рівний доступ громадян до державної служби, поєднання виборності та призначуваності, колегіальності та єдиноначальства, відповідальність держави за дії своїх органів та посадових осіб, поєднання загальнодержавних і місцевих інтересів. Вони підпорядковані основам конституційного ладу і поширюють свою дію на всі органи публічної влади.

Спеціальні принципи організації діяльності органів публічної влади є досить різноманітними і зумовленими специфікою кожного з них. З огляду на це, перелік і конкретний зміст цих принципів має бути досліджений при характеристиці організації роботи кожного з органів публічної влади окремо.

У цьому контексті слід зазначити й те, що вказані принципи організації діяльності органів державної влади не є вичерпними. Скажімо, відомий український вчений В.Ф. Погорілко запропонував іншу класифікацію принципів державної влади [8]. Однак брак обсягу даної статті не дає можливості зупинитися на дослідженні кожного з них більш детально.

Отже, державна влада є різновидом соціальної влади, яка володіє суверенітетом, верховенством, діє в межах території всієї країни і визначається здатністю й можливостями спеціально уповноважених державою органів і посадових осіб за допомогою відповідних засобів і методів, які ґрунтуються на праві, справляти вольовий вплив на різних суб'єктів права задля розв'язання завдань, які постають перед державою.

Тепер зупинимось на аналізі методів здійснення державної влади. Вони визначаються передусім її сутністю як публічної влади – одного з найбільш універсальних різновидів соціальної влади, що діє в рамках певної спільноти людей і території, реалізується сукупністю інститутів (осіб) і, в силу своєї легальності, покликана відображати і поєднувати багатопланові інтереси

різних соціальних груп суспільства відповідно до превалюючих в ньому інтересів та цінностей [3, с.8].

Під публічною владою у вузькому сенсі слід розуміти державну владу, здійснювану органами влади та посадовими особами центрального і місцевого рівня (публічна влада в "чистому" вигляді). Крім цього, доцільно виділяти публічну владу в широкому сенсі, маючи на увазі включеність в систему державного управління суб'єктів, які не мають безпосереднього зв'язку з державою, тобто, колективних суб'єктів, які являють собою органи місцевого самоврядування, а також інші соціальні групи, у тому числі – приватно-правового походження, задіяні в державному управлінні (публічна влада в функціональному значенні).

Кожна з гілок влади, маючи певний статус в механізмі розподілу влади, послуговується задля здійснення впливу на суспільство відповідними методами. Під методами здійснення державної влади слід розуміти конкретні прийоми і способи діяльності органів державної влади та їх посадових осіб, які здійснюються в межах їх компетенції і спричиняють відповідні юридичні наслідки.

Методи здійснення державної влади можна класифікувати за такими критеріями:

- *За способом (напрямком) впливу* – на методи прямого (адміністративного) і непрямого впливу (соціально-психологічні, ідеологічно-пропагандистські, економічні та інші). При цьому варто зауважити, що держава влада віддає перевагу прямим методам впливу у тих випадках, коли вона стоїть ближче до форм правління у вигляді президентської республіки або ж різних варіантів авторитарних режимів. Держави із демократичним політичним режимом віддають перевагу непрямим методам впливу перед застосуванням прямих;

- *За цілями і засобами впливу* – на методи переконання, заохочення, примусу. Стосовно співвідношення переконання та примусу діє певна загальна закономірність: чим нижчою є відповідна ланка державного механізму у вертикалі влади, тим частіше вона послуговується методами примусу, і навпаки: вищі органи державної влади зреалізують примусові повноваження через виконавців мезорівня та низового рівня влади;

- *В залежності від суб'єктів здійснення державної влади* – методи здійснення державної влади реалізуються органами публічної влади у вузькому і широкому значенні. У вузькому розумінні для державної влади є притаманним послуговування імперативним примусом, в той час як публічна влада може вдаватися до переконання, інформування, навіювання, пропаганди тощо;

- *В залежності від суб'єктів реалізації методів здійснення державної влади* – методи, реалізовані органами законодавчої, виконавчої, судової влади, суб'єктами з особливим правовим статусом (наприклад, Президентом України, органами прокуратури). Ці методи істотно різняться за темпоральною (часовою) компонентою їх реалізації. Суб'єкти законодавчої та судової влади віддають перевагу процедурним методам, які є більш часовитратними, в той час як виконавча влада віддає перевагу оперативним методам, які є менш часовитратними;

- *З юридичних фактів, що слугують підставою для застосування*, - методи, реалізовані в результаті настання подій, вчинення дій, зміни станів об'єктів державно-владного впливу. При цьому основною ознакою законодавчої влади є здійснення випереджачого передбачення змін, які можуть відбуватися з відповідними об'єктами владно-державного впливу. В той час як судова влада реагує переважно на настання подій та вчинення дій. Практично в тому ж режимі працює і виконавча влада;

- *За сферою дії* – методи, які застосовуються в економічній, соціальної, політичній, культурній, екологі-

чній та інших сферах. Вони поділяються на методи розширювальної або обмежувальної сфери дії. Так стосовно економіки, політики, соціальної та екологічної сфери держава послуговується переважно методами розширювальної дії (експансії та інтервенції), в той час як щодо сфери культури застосовуються методи обмежувальної дії. Це пов'язано із необхідністю залишити певні простори, в яких регуляторний вплив може мати лише негативні наслідки;

- *За умовами і характером методів здійснення державної влади* – на загальні та спеціальні методи здійснення державної влади. Загальними методами послуговується вища ланка державного механізму, правовий статус якої передбачає загальне зазначення проблем суспільства та управління ними. Середні та нижчі ланки віддають перевагу вузько-специфічним методам, наближеним до вимог конкретних ситуацій;

- *В залежності від кола суб'єктів правового впливу* – методи, які застосовуються до загальних суб'єктів права та методи, які застосовуються до спеціальних суб'єктів права. Застосування цих методів залежить від конкретних сегментів правового простору суспільства, в яких діють відповідні локальні правові норми або ж від правового простору в цілому, в якому діють загальні правові норми. Залежність, яка емпірично встановлюється в цій групі методів, також визначається місцем органів влади в державному механізмі та апараті. Органи загальної компетенції застосовують методи впливу щодо загальних суб'єктів права, в той час як органи спеціальної компетенції – щодо спеціальних суб'єктів права;

- *За характером застосування* – звичайні та екстраординарні методи. Останні залежать від стану суспільства. В кризових та перехідних станах застосовуються екстраординарні методи, в той час як в станах стабільності та рівноваги в діяльності держави переважають ординарні (орієнтовані на звичний правопорядок) методи;

- *За часовим критерієм дії* – постійні і тимчасові;
- *За територіальною сферою дії* – внутрішньо-державні та зовнішньо-державні;
- *За правовими наслідками реалізації методів здійснення державної влади* – правовстановлювальні, правозмінювальні, правоскасовувальні;

- *За способом оформлення реалізованих методів* – методи здійснення державної влади, які вимагають винесення спеціальної індивідуального правового акту та методи, які не потребують винесення спеціального індивідуально-правового акту;

- *За ознакою обов'язковості методів державної влади* – директивні (імперативні) і дискреційні (диспозитивні) методи.

Також слід вказати й на те, що до елементів реалізації методів державної влади можуть бути віднесені: суб'єкти реалізації, процедури їх взаємодії, ресурсне забезпечення, а також внутрішні умови, які регулюють відповідну систему суспільних відносин. Не варто забувати й про те, що під час реалізації методів здійснення державної влади можуть виникати так звані дефекти,

які умовно можна поділити на дві основні групи: законодавчі та правореалізаційні дефекти.

Отже, під ефективністю методів здійснення державної влади слід розуміти їх здатність досягати поставлених цілей з максимальними за даних умов соціально корисними результатами і мінімальними витратами.

Механізм реалізації методів державної влади є системою правових та організаційних засобів, за допомогою яких здійснюється реалізація методів державної влади.

Ефективність співвідношення між принципами державної влади та методами їх реалізації може досягатися при дотриманні таких умов:

а) ґрунтовного вибору цілей правового регулювання соціальних і політичних процесів;

б) постановки конкретних завдань і вибору належних методів їх вирішення;

в) адекватної оцінки потенціалу кожного з використаних методів з метою найбільш достовірного прогнозування можливості досягнення позитивних результатів;

г) гарантуванні та охороні прав і свобод як окремо взятих суб'єктів права, так і суспільства в цілому;

д) дотримання принципів публічності прийняття державно-владних рішень, обов'язковості виконання законів і невідворотності відповідальності за їх невиконання;

е) включеності механізмів корекції, які відображають зміни соціального середовища, економічних та інших умов з метою найбільш ефективного використання державно-правових засобів;

ж) здійсненні державної влади суб'єктами з чітко визначеною компетенцією;

з) підконтрольності органів і посадових осіб, які здійснюють державну владу при впровадженні механізмів стримувань і противаг задля недопущення узурпації влади і її незаконного, антидемократичного використання.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 30, ст. 141) із змінами, внесеними згідно із Законом № 2952-VI (2952-17) від 01.02.2011, ВВР, 2011, N 10, ст. 68.
2. Катков Д.Б., Корчиго Е.В. Конституционное право. Учебное пособие. Режим доступа: http://kruglaw.narod.ru/katkov/katkov_sod.htm
3. Копцева Ю.В. Двухпалатный парламент в отечественной и зарубежной практике: сравнительно-правовой анализ. / Ю.В. Копцева. – Дисс. канд. юрид. наук. 12.00.02 – М., 2004. – 158 с.
4. Самойлюк, Р.Н. Методы осуществления государственной власти / Р.Н. Самойлюк // Проблемы юридической науки в исследовании докторантов, адъюнктов и соискателей: сборник научных трудов / под ред. В.М. Баранова и М.А. Пшеничного. – Н. Новгород: Нижегородская академия МВД России, 2011. – Вып. 17. – С. 101–107.
5. Тарасов И.Н. Институциональное развитие посткоммунистических политических систем стран Центрально-Восточной Европы: сравнительный анализ. / И.Н. Тарасов. – Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора политических наук. – Саратов, Саратовский гос.ун-т, 2009. – 43 с.
6. Чехович Т.В. Держава як інститут конституційного права України. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. / Т.В. Чехович. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2005. – 18 с.
7. Ярмиш О.Н., Серьогін В.О. "Державне будівництво та місце самоврядування в Україні". – Харків, 2002. Режим доступа: <http://in1.com.ua/book/10314/>
8. Погорілко Віктор Федорович. Вибрані праці. До 75-річчя від дня народження / відп. ред. академік НАН України Ю.С. Шемшученко. – К.: Вид-во "Юридична думка", 2013. – 436 с. – С. 235-244.

Надійшла до редколегії 18.03.14

В. Шатило, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРИНЦИПЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ И МЕТОДЫ ИХ РЕАЛИЗАЦИИ

Статья посвящена проблеме соотношения основных принципов деятельности государственной власти и методов ее осуществления. Анализ соответствующих источников и норм Конституции Украины дал возможность выделить основные принципы государственной власти, которые условно можно классифицировать на: общие, институциональные, конституционные, материальные и организационные. Сделан общий анализ этих принципов. Также исследованы методы государственной власти в их взаимосвязи с принципами государственной власти. Сделаны выводы о том, что эффективность процесса реализации методов государственной власти может достигаться при соблюдении основательного выбора целей правового регулирования социальных и политических процессов, постановки конкретных задач и выбора надлежащих методов их решения, адекватной оценки потенциала каждого из используемых методов.

Ключевые слова: власть, государственная власть, принципы государственной власти, методы государственной власти.

V. Shatylo, candidate of legal sciences, associate professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

OPERATING PRINCIPLES OF POLITICAL POWER AND METHODS FOR THEIR IMPLEMENTATION

Issues concerning relationships between main operating principles of the political power and methods for its implementation are studied. Analysis of relevant sources and norms of the Ukrainian Constitution allows for outlining main principles of the political power, which may be classified into general, institutional, constitutional, material and organizational. A review of these principles is made. Methods for political power versus principles of political power are studied. The conclusions are made that methods for political power implementation are conditional on profound choice of objectives of legal regulation of social and political processes, specification of tasks and selection of appropriate methods for their solution, adequate consideration of the capacities of each method used.

Key words: power, political power, principles of political power, methods of political power.

УДК 342.9

М. Самбор, канд. юрид. наук, старш. інсп.
Штаб Прилуцького МВ УМВС України в Чернігівській області

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ У АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ ПРАВІ

У статті розглядаються актуальні питання розуміння принципу презумпції невинуватості та його нормативне закріплення у законодавстві України про адміністративні правопорушення. Проводиться порівняльно-правовий аналіз змісту принципу презумпції невинуватості у кримінальному процесі та під час збору матеріалів та провадження у справах про адміністративні правопорушення. Піддається критичному аналізу існуюча правозастосовна практика у справах про адміністративні правопорушення щодо можливості реалізації принципу презумпції невинуватості особою, відносно якої збираються матеріали та відбувається провадження у справі про адміністративне правопорушення. Пропонується законодавчо закріпити зміст та поняття принципу презумпції невинуватості у Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Ключові слова: збір матеріалів, провадження у справі про адміністративне правопорушення, принцип, презумпція невинуватості.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення є одним із найпоширеніших проваджень, результатом яких, у переважній своїй більшості, є застосування до особи порушника заходів державного примусу, що виявляються у адміністративних стягненнях. Згідно даних Державної служби статистики України [16] в Україні у 1990 році до адміністративної відповідальності було притягнуто 6515,9 тис. осіб, у 1991 році ця цифра вже становила 7841,5 тис. осіб, 1992 року – 9723,9 тис. осіб, 1993 року – 11767,1 тис. осіб, істотний сплеск правопорушень, а відтак й притягнення осіб до адміністративної відповідальності спостерігається у 1994-1997 роках. Так, 1994 року – 15997,7 тис. осіб, 1995 року – 22400,6 тис. осіб, 1996 року – 14950,9 тис. осіб, 1997 року – 14232,1 тис. осіб, 1998 року – 13330,7 тис. осіб, 1999 року – 10542,0 тис. осіб. Початок двотисячних років ознаменувався певним спадом, а саме 2000 року до адміністративної відповідальності було притягнуто 9395,4 тис. осіб, 2001 року – 6384,1 тис. осіб, 2002 року – 6472,4 тис. осіб, 2003 року – 7097,3 тис. осіб, 2004 року – 7013, 7 тис. осіб, 2005 року – 6370,3 тис. осіб, 2006 року – 7677,9 тис. осіб, 2007 року – 8867,5 тис. осіб, 2008 року – 9874,9 тис. осіб, 2009 року – 8280,5 тис. осіб, 2010 року – 8854,1 тис. осіб, 2011 року – 6709,9 тис. осіб, 2012 року (станом на 20.11.2012 року) – 4621,1 тис. осіб [16]. Як можна побачити у середньому щороку до адміністративної відповідальності притягується 9779,2 тис. осіб, тобто фактично кожен 5 громадянин України щороку притягується до адміністративної відповідальності. Мало це чи багато?! У кожного своє судження та погляд, але ствердно можна говорити про те, що на протязі 5 років кожен! громадянин притягується до адміністративної відповідальності незалежно від віку, стану здоров'я тощо.

За таких обставин на перший план поряд з актуальними питаннями матеріальної основи притягнення до адміністративної відповідальності виходить процесуальна її складова, що охоплює забезпечення дотримання законності, прав, свобод та інтересів людини і громадянина як під час безпосереднього застосування заходів адміністративної відповідальності, так і на етапах збору доказів, що підтверджують факт вчинення

особою адміністративного правопорушення або спростовують цей факт. У даній сфері визначальним виступає наявність та вплив, урахування та дотримання принципів права, серед яких, зважаючи на особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення, має відігравати принцип презумпції невинуватості.

Принципи права були об'єктом не одного наукового дослідження, серед яких хотілось би відмітити праці В.Б.Авер'янова, В.Д.Бабкіна, А.М.Колодія, М.Ф.Орзіха, П.М.Рабиновича. Безпосередньо на дослідженні принципу презумпції невинуватості акцентували увагу у своїх розробках В.Г.Гончаренко, М.М.Михеєнко, В.Т.Нор, В.М.Тертишник. Дослідження принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення здійснювалися українськими вченими, зокрема В.К. Колпаковим, А.Т. Комзюком, О.В. Кузьменком, Д.М. Лук'янцем. Незважаючи на роль та значимість принципів для правової системи, зокрема й для провадження у справах про адміністративні правопорушення, у царині останньої дослідженню ролі принципу презумпції невинуватості не приділялася належна увага. Разом з цим беззаперечним є той факт, що презумпція невинуватості особи під час збору доказів винуватості (адже у переважній більшості саме на доведення вини націлена процесуальна діяльність посадових осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення), а також провадження у справі про адміністративне правопорушення має гарантувати особі захист від свавілля у застосуванні до неї заходів державного примусу.

Виходячи з вищевикладеного, метою даної статті є дослідження загальнотеоретичних питань, що визначають роль та місце принципу презумпції невинуватості особи під час збору матеріалів про адміністративне правопорушення та провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Презумпція невинуватості або презумпція невинності (презумпція – лат. *praesumptio*, від *praesumo* – "передбачаю", "угадаю") – це правовий принцип, за яким щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину або правопорушення, припускається невинність до того часу, поки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому законодавством, і встановлено вироком суду,

